

Archiwalne zdjęcie cmentarza na Górze Zamkowej w Będzinie ze zbiorów Muzeum Zagłębia w Będzinie

Cmentarze stanowią znakomite źródło informacji o przeszłości lokalnych społeczności żydowskich. Są to zarówno informacje o poszczególnych zmarłych, jak i pokazujące szersze zjawiska dotyczące całej wspólnoty: wierzenia religijne (zwłaszcza eschatologiczne i mesjańskie), obowiązującą hierarchię wartości, gusty artystyczne czy poziom wykształcenia autorów tekstów i kamieniarzy.

Motyw świec

Cmentarz żydowski w Będzinie, położony przy ulicy Podzamcze, na północnym zboczu Góry Zamkowej jest miejscem niezwykłym. Skłania do zadumy nad przemijaniem, losem tych, co odeszli. Dzisiaj część macew osunęła się w dół zbocza, wiele jest poprzewracanych, z niektórych ostały się tylko fragmenty. Cmentarz założono po epidemii cholery w lipcu 1831 roku. Grunt pod nekropolią zakupiono od mieszkańców za sumę 300 złotych. Użytkowano go do końca lat 70. XIX wieku. W latach 1999–2000, a następnie w 2005 r., na terenie cmentarza zostały przeprowadzone prace inwentaryzacyjne.

Motyw floralny

Do dziś na powierzchni około 1 ha zachowało się ok. 800 nagrobków, z czego ponad połowa jest uszkodzona. Część nekropolii została zasypana podczas prac przy budowie schronu przeciwlotniczego w latach 1943–1944. Można przypuszczać, że na tym terenie znajduje się jeszcze ok. 200 nagrobków. Na cmentarzu brak jest wyraźnego podziału na część męską i żeńską.

Najznamienitszą osobistością pochowaną w tym miejscu jest zmarły w 1843 r. rabin Jakub Natan. Prawdopodobnie dla podkreślenia zasług dla insurekcji kościuszkowskiej i powstania listopadowego na jego macewie umieszczono orła Rzeczypospolitej. Macewę przeniesiono przed laty do Muzeum Zagłębia w Będzinie. Po środku nekropolii wzniesiony był oheł, w którym pochowano Barucha Hercygiera, rabina będzińskiego w latach 1841–1846.

Na kamiennych tablicach, wykonanych z piaskowca, wapienia i granitu zachowały się typowe zdobienia oraz inskrypcje w języku hebrajskim.

Na XIX wiecznym będzińskim cmentarzu występuje tendencja do pokrywania płaskorzeźbą całych przestrzeni przeznaczonych na dekorację symboliczną, która zanika w XX w. Można mówić o swoistym „lęku pustej przestrzeni”. Spotykamy tu też niezwykle bogactwo motywów floralnych - „kosze obfitości”, kwiaty, wici roślinne, gałązki i liście dębowe lub liście palmy, tworzące płaskorzeźbione bordiury. Na późniejszych, XX – wiecznych cmentarzach floralne motywy zdobnicze w obramowaniu boków macewy i w jej zwieńczeniu ulegają znacznej redukcji, rozbudowana zostaje natomiast sama forma nagrobka. Na wielu będzińskich macewach zachowały się ślady polichromii, która ma tu jeszcze, jak się wydaje, głębszy sens – odwołuje się do symbolicznego znaczenia kolorów. Kolor niebieski oznacza wieczność, niezmiennność, Niebiosa, złoty – chwałę, potęgę.

Macewa Jakuba Natana

Wiele nagrobków posiada wyrafinowane zdobienia, obok nich zdarzają się też przedstawienia bardzo uproszczone, wręcz nieudolne, niedbałe. Czasem mamy wrażenie, że tworzyło je dziecko. Warto zaznaczyć, że są one dziełem nieprofesjonalnych kamieniarzy i były tworzone bez użycia szablonów, co powoduje, że każdy z nich jest inny. Większość to wspaniałe przykłady nieprofesjonalnej sztuki kamieniarskiej, która z czasem zanikła. Na XX wiecznych cmentarzach przedstawienia stają się schematyczne i są najczęściej odkuwane na podstawie szablonów.

Celem projektu jest przedstawienie walorów kulturowych, jakie posiada cmentarz żydowski w Będzinie – unikalny zabytek dziedzictwa żydowskiego w mieście.

Projekt obejmuje przygotowanie wystawy w oparciu o przetłumaczone inskrypcje. Otwarcu wystawy towarzyszyć będą dwa wykłady popularno-naukowe.

Wykłady będą poświęcone inskrypcjom i motywom zdobniczym obecnym na cmentarzu będzińskim oraz obrazowi miejscowej społeczności żydowskiej, jakiej się z nich wyłania.

Jednocześnie projekt stanowi formę upamiętnienia Żydów będzińskich, przez kilka wieków tworzących wielokulturową historię miasta.

Motywy zdobnicze z będzińskiego cmentarza

Muzeum Zagłębia w Będzinie

Cmentarz żydowski

na Górze Zamkowej w Będzinie

– cenny zabytek wielokulturowej przeszłości miasta

Projekt dofinansowany ze środków
Stowarzyszenia Żydowski Instytut Historyczny w Warszawie

WYSTAWA: STYCZEŃ - CZERWIEC 2022

Zapraszamy na
WYKŁADY:

data

godzina

Pałac Mieroszewskich, ul. Gzichowska 15, Będzin

„Inskrypcje na cmentarzu żydowskim w Będzinie”
dr hab. Anna Michałowska-Mycielska

„Motywy zdobnicze na nagrobkach z Góry Zamkowej”
dr hab. Dariusz Rozmus

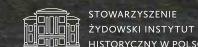
Tekst - Agnieszka Milka-Harazin

Konsultacja naukowa – dr hab. Anna Michałowska Mycielska,

dr hab. Dariusz Rozmus

Projekt graficzny: Anna Słota

Autorzy zdjęć: dr hab. Dariusz Rozmus, Anna Słota

Wiele nagrobków posiada wyrafinowane zdobienia, obok nich zdarzają się też przedstawienia bardzo uproszczone, wręcz nieudolne, niedbałe. Czasem mamy wrażenie, że tworzyło je dziecko. Warto zaznaczyć, że są one dziełem nieprofesjonalnych kamieniarzy i były tworzone bez użycia szablonów, co powoduje, że każdy z nich jest inny. Większość to wspaniałe przykłady nieprofesjonalnej sztuki kamieniarskiej, która z czasem zanikła. Na XX wiecznych cmentarzach przedstawienia stają się schematyczne i są najczęściej odkuwane na podstawie szablonów.

Celem projektu jest przedstawienie walorów kulturowych, jakie posiada cmentarz żydowski w Będzinie – unikalny zabytek dziedzictwa żydowskiego w mieście.

Projekt obejmuje przygotowanie wystawy w oparciu o przetłumaczone inskrypcje. Otwarcia wystawy towarzyszyły dwa wykłady popularno-naukowe poświęcone inskrypcjom i motywom zdobniczym obecnym na cmentarzu będzińskim oraz obrazowi miejscowej społeczności żydowskiej, jaki się z nich wyłania.

Jednocześnie projekt stanowi formę upamiętnienia Żydów będzińskich, przez kilka wieków tworzących wielokulturową historię miasta.

Motywy zdobnicze z będzińskiego cmentarza

Tekst - Agnieszka Milka-Harazin
Konsultacja naukowa – dr hab. Anna Michałowska Mycielska,
dr hab. Dariusz Rozmus
Projekt graficzny: Anna Słota
Autorzy zdjęć: dr hab. Dariusz Rozmus, Anna Słota

Muzeum Zagłębia w Będzinie

Cmentarz żydowski

na Górze Zamkowej w Będzinie

– cenny zabytek wielokulturowej przeszłości miasta

Projekt dofinansowany ze środków
Stowarzyszenia Żydowski Instytut Historyczny w Warszawie

WYSTAWA: STYCZEŃ - CZERWIEC 2022

יענה אבן מבור
צדקת כל דור ודור

Kamień z grobu opowie
sprawiedliwość każdego pokolenia

Cytat z inskrypcji nagrobnej Ajzyka, syna Dawida, zm. 1 tetwet 5609,
tj. 26 grudnia 1848, pochowanego na cmentarzu na Górze Zamkowej
w Będzinie, nr inw. 571

Pałac Mieroszewskich, ul. Gzichowska 15, Będzin

